

Üstün yetenekli çocukların geleceğine yön veren politika belgeleri bize ne söylüyor?

Bahar Yakut-Özek¹ 

Başvuru/Submitted
26 Oca / Jan 2024
Kabul/Accepted
3 May / May 2024
Yayın/Published
21 May / May 2024

Öz: Türkiye'de üstün yetenekli çocukların eğitimine dair politika ve uygulamalara odaklanan bu makalede, Millî Eğitim Şuraları ve diğer politika belgelerinin evrimsel süreci incelenmiştir. Çalışmada, politika belgelerinin genellikle uygulamada etkisiz olduğu, özellikle üstün yetenekli çocuklara yönelik alınan kararların büyük çoğunlukla hayata geçirilemediği belirtilmektedir. Politika belgeleri arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu Raporu, Stratejik Eylem Planı ve Vizyon 2023 Belgesi de yer almaktadır. Bu belgelerin de üstün yetenekli çocuklara yönelik politikaların oluşturulmasında ne kadar etkili olduğu sorusu tartışma konusudur. MEB'in 2013 ve 2018 yıllarında yayınladığı eylem planlarında da üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik stratejik amaçları ve hedeflerine rastlanmaktadır. Ancak, belgelerin uygulamadaki etkinliği ve BİLSEM'lerin güçlendirilmesi konusundaki somut adımların detaylandırılmamış olması, politikaların tam anlamıyla hayata geçirilip geçirilemediği konusunda belirsizlik yaratmaktadır. Bu makalede, bu bağlamda, ilgili politika belgelerinde üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik hangi kararlar alınmış, neler uygulanmış, neler farazi kalmış sorularına yanıt alacağımız geniş bir perspektif sunmaktadır.

<https://doi.org/10.59320/alanyazin.1425966>

Derleme Makalesi
Review Article

Anahtar Kelimeler: Üstün yetenekli çocuklar, eğitim politikaları, kalkınma planları, millî eğitim şuraları, BİLSEM.

Alanyazın
Eğitim Bilimleri
Eleştirel İnceleme Dergisi
CRES Journal
Critical Reviews in Educational Sciences
2024, 5/1

What do the policy documents that shape the future of gifted children tell us?

Abstract: In this article, which focuses on the policies and practices regarding the education of gifted children in Turkey, the evolutionary process of the National Education Councils and other policy documents is examined. It is stated in this study that policy documents are generally ineffective in practice and that decisions taken, especially for gifted children, are mostly not implemented. Policy documents include the Turkish Grand National Assembly Research Commission Report, Strategic Action Plan and Vision 2023 Document. The question of how effective these documents are in creating policies for gifted children is a matter of debate. Strategic goals and objectives for the education of gifted children can also be found in the action plans published by the Ministry of National Education in 2013 and 2018. However, the effectiveness of the documents in practice and the fact that concrete steps regarding the strengthening of BİLSEMs are not detailed create uncertainty as to whether the policies have been fully implemented. In this context, this article offers a broad perspective in which we can get answers to the questions of what decisions have been made regarding the education of gifted children in the relevant policy documents, what has been implemented, and what remains hypothetical.

Özek-Yakut. B. (2024). Üstün yetenekli çocukların geleceğine yön veren politika belgeleri bize ne söylüyor? *Alanyazın*, 5(1), 13-26.

Keywords: Gifted children, education policies, Development plans, National Education Councils, BİLSEM.

Okul Yöneticileri Derneği
e-ISSN: 2718-0808

¹ Dr. MEB, yakutbah@gmail.com.

Giriş

Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusundaki çalışmalar Türkiye'de 1960'lı yıllarda dünya genelindeki gelişmelere paralel olarak hız kazanmıştır. Bu dönemde devlet, üstün yetenekli çocukların eğitimine odaklanmak amacıyla çeşitli platformlarda tartışmalar yürütmüş ve politik kararlar almıştır (Cevher Kılıç, 2015; Sak vd., 2015; TBMM, 2012). Devletin bu alandaki politik kararları ve belirlediği hedeflere, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan kalkınma planları ve Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]'nin politika danışma organı olan “Millî Eğitim Şura” raporlarında sıkça rastlanmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar, devletin bilimsel, teknolojik, iktisadi ve benzeri stratejik konularda potansiyel bir değer olarak görülmekte, bu nedenle eğitimlerinin süreçte nasıl evrildiği ve nasıl gelişim gösterdiği, çeşitli politika belgelerinde (örneğin; TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, üstün yetenekli çocuklara yönelik “Stratejik Eylem Planı”, 2023 Vizyon Belgesi) detaylı bir şekilde incelenmektedir. Bu araştırmada da üstün yetenekli çocukların eğitimi konu alan ve geleceğine yön veren politika belgeleri detaylı bir şekilde analiz edilecek ve ülkelerin bilişsel rezervi olan bu çocukların eğitiminin nasıl evrildiği ve yeterli olup olmadığı tartışılacaktır.

Yöntem

Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusundaki politikayı ve uygulamaları incelemeyi amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan döküman analizi yöntemi ile tasarlanmıştır. Fischer (2006) döküman analizini, hem basılı hem de elektronik materyaldeki dökümanların gözden geçirilmesi veya değerlendirilmesi için sistematik bir prosedür olarak tanımlamaktadır. Diğer analitik yöntemler gibi, nitel araştırma döküman analizi de anlam üretmek, konu ile ilgili anlayış kazanmak ve amaçla yönelik bilgiyi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir (Armstrong, 2021). Bu yöntemden hareketle, bu çalışmada da, üstün yetenekli çocukların eğitime yönelik politika belgelerinin yıllar içerisindeki evrimsel süreci incelenmiş, konu bağlamında analiz edilmiş ve tartışılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, üstün yetenekli çocukların eğitime yönelik belirlenen politikaların yer aldığı kalkınma planları, millî eğitim şura belgeleri ve diğer politika belgelerine yer verilmiştir. Bu politika belgelerinde üstün yetenekli çocuklarla ilgili bölümler ayrıntılı bir şekilde incelenerek analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Kalkınma Planlarında Üstün Yetenekli Çocuklar

Türkiye'deki üstün yetenekli çocukların eğitimi geliştirmeye yönelik gerçekleştirilen reformlar, küresel gelişmelerden oldukça etkilenmiştir. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği'nin uzaya ilk uyduyu göndermesi, bu alandaki en kritik gelişmelerden biridir. Bu olay, dünya genelinde Sovyetler Birliği'nin neyi farklı yaptığına dair soruların artmasına neden olmuştur. Özellikle Küçük'e göre (Özdemir, 2014), bu soruların cevaplarından biri, planlama sürecidir. Sovyetler Birliği'nin endüstriyel başarısının arkasında planlı bir sistem bulunmaktadır ve bu yönetim şekli, diğer ülkelerde de benimsenmeye başlamıştır.

Dünya ülkeleriyle birlikte Türkiye, planlı kalkınma dönemine 1963'te ilk kalkınma planıyla adım atmıştır. Bu politika dökümanları, ülkenin sosyal ve ekonomik durumunu değerlendirdiği gibi, kalkınma hedeflerini belirlerken üstün yetenekli çocukların eğitimi gibi önemli potansiyellere de odaklanmaktadır. 1963'ten (1963-1967) günümüze (2019-2023), on bir kalkınma planı yayınlanmış olup, dokuzuncu kalkınma planı hariç diğer tüm planlarda üstün yetenekli çocukların eğitime ilişkin konular ele alınmıştır. Bu politika belgelerinde, üstün yetenekli öğrencilerin eğitime dair alınan politik kararların yarım asırlık bir süreçte, ülkenin ve dünyanın koşullarına göre nasıl evrildiği de gözlemlenmektedir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Bu dönemde, üstün yetenekli çocukların eğitimi için doğrudan bir eğitim politikası belirlenmemiş görülmektedir. Ancak, kabiliyetli gençlerin eğitime verilen önem birçok noktada vurgulanmış ve bu gençlerin eğitiminin ülkenin kalkınması için ekonomik kaynaklarla paralel olarak önemli bir insan gücü kaynağı olduğu vurgulanmıştır. Yetenekli bireylerin eğitimi için “Eğitimin her kademesinin toplumun en yetenekli bireylerine açık olması için yetkinlik esasına dayanan seçme yöntemleri uygulanacaktır (DPT, 1963)” politikası, yetenekli bireylere dolaylı olarak odaklanan bir eğitim politikası olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, bireylerin özellikle yeteneklerine göre eğitim almalarını sağlamak ve sınırlı imkanlarda özellikle bu yetenekli öğrencilere fırsat tanınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, yüksek yetenekli ancak düşük gelirli çocuklar için burs imkanlarının artırılması hedeflenmiştir.

“Birinci kalkınma planında “Türkiye'nin kalkınması için gerekli olan her alanda yeter sayıda ve üstün nitelikte bilim adamı ve teknik uzman yetiştirilmiş olması, on beş yılda ulaşılacak hedefler arasında sayılmaktadır (DPT, 1963)” ifadesi, ülkenin geleceği için üstün yetenekli çocukların eğitime dolaylı bir vurgu yapmaktadır. Planda, toplumun bu yetenekli ve eğitim açısından yetkin çocukları tarafından yönetilmesinin, toplumsal yapıyı geliştirmek açısından önemli bir unsuru temsil ettiği ele alınmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Bu planda, önceki plan dönemlerinde belirlenen hedeflere, özellikle "yetenekli ve dar gelirli öğrencilere burs ve parasız yatılılık imkanlarının artırılması, başarılarına yönelik dikey geçiş sistemlerinin kurulması (DPT, 1973)" konusundaki amaçların istenen düzeyde gerçekleştirilemediği vurgulanarak, bu hedeflere yönelik çabaların devam etmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, "Yükseköğretim, insan gücü ihtiyaçlarına göre planlandığı için, ortaöğretimden yükseköğretime geçişte bir sınav barajı bulunacak, ancak mesleki ve teknik eğitimi tamamlayan üstün yeteneklilerin kendi alanlarında yükseköğretime devam etmelerini sağlamak üzere, mevcut sınav sistemini yeniden düzenleyecektir." politikası ile de üstün yetenekli çocukların yükseköğretime geçişlerini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Bu politikaların hedefi, üstün yetenekli öğrencilerin, sistemin hantallığı gibi engellerle karşılaşmadan, ülkenin kalkınma sürecine daha etkin bir şekilde katılımını sağlamaktır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Bu planda, gerçekleştirilmek istenen hedeflerin başarısızlığına yönelik gerçekçi bir perspektif sunulmuştur. Plan içinde, "Kamu kurumlarının yönetimini sağlayacak yetenekli kadronun sistematik ve sürekli bir şekilde yetiştirilemediği" (DPT, 1968) ve "Sanatçı ve yaratıcı bireyleri özendirme ve gelişmelerini destekleme amacıyla önceki planlarla belirlenen örgüt ve eğitim imkanlarının sağlanamadığı, yetenekli çocukların faydalanabileceği eğitim ve teşvik koşullarının geliştirilmesi konusundaki süregelen uygulamalara yeni bir katkı getirilemediği" (DPT, 1979) gibi ihtiyaçlar belirtilmiştir. Dahası, gerekli yetenekli teknik personelin temin edilememesinin bu plan döneminde ana bir sorun olarak devam ettiği vurgulanmıştır (DPT, 1979). Ancak, bu olumsuzluklara rağmen, planda "Türkiye, bugüne kadar biriktirdiği deneyimleri ve ulusun üstün yetenekleri ile bu sorunları çözebilecek ve gelişme yolunda daha büyük atılımlar yapabilecek güçtedir" vurgusu yapılmıştır. Plan döneminde, Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi belirsizliğin, ülke planlarını ve hedeflerini gerçekleştirme konusundaki reformlara engel olduğu düşünülmektedir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Planda, "Özel eğitim gerektiren geri ve üstün zekâlılarla, işitme, konuşma ve ortopedik özürlüler; uyumsuzlar ve sürekli hastalığı olan çocukların eğitimine gereken önem verilecektir. Bu amaçla; özel eğitim alanında görev alacak öğretmen ve personelin yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır" (DPT, 1985; madde 543) maddesi ile ilk kez "üstün zeka" kavramına vurgu yapılmış ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde öğretmen ve personel yetiştirilmesine değinilmiştir. Ayrıca, "İnsan gücü ihtiyaçları açısından, üstün zekâlı ve özel yetenekli çocuklara özel eğitim hizmetlerinin götürülmesi bir programa bağlanacaktır." (DPT, 1985; madde 544) politikası ile yetenekli öğrencilerin bir sonraki eğitim kademesine geçişte kolaylık sağlama politikası, bu özel yeteneklere sahip çocukların farklı bir program altında özel eğitim alması gerekliliği üzerine odaklanarak gelişim göstermiştir (TBMM, 2012).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Planda yer alan "Özel eğitim gerektiren üstün yeteneklilerle, zihinsel, konuşma ve ortopedik özürlüler, uyumsuzlar ve sürekli hastalığı olan çocukların eğitimi için gerekli altyapı geliştirilecektir (DPT, 1990)", "Eğitim ve öğretimin farklı kademelerinde uygulanan ücretsiz yatılılık ve burs verme sistemini iyileştirerek öncelikle üstün yetenekli, ancak maddi imkanları sınırlı öğrencilere yönelik olacak şekilde düzenlenecektir (DPT, 1990)", ve "Yetenekli gençlerin temel bilim alanlarına çekilerek bilim adamı yetiştirilmesi sağlanacaktır (DPT, 1990)" politikaları, üstün yetenekli öğrencilere özgü eğitimi sağlayacak kurumların geliştirilmesi için çaba sarf edileceğini ve bu yetenekli gençlerin bilim alanında profesyonel gelişimlerine yönelik gerekli yönlendirmelerin yapılacağını belirtmektedir. Süreç içinde, üstün yetenekli çocukların eğitimi için özel bir altyapının kurulması hedeflenerek, bu alanda önemli bir ilerleme kaydedilmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Planda, "Üstün zekâlı çocukların yeteneklerine uygun bir ortamda yetiştirilmelerini sağlamak amacıyla gerekli eğitim kurumlarının geliştirilmesine önem verilecek ve özel sektörün bu alandaki girişimleri desteklenecektir.", ve "Öğretmen ve öğretim üyelerinin sayı ve nitelikleri artırılacak, başarılı ve üstün yetenekli öğrencilerin bu alana yönlendirilmesi sağlanacaktır. Öğretim üyesi ihtiyacının giderilmesinde yurtdışı imkanlardan da yararlanılacaktır." politikaları, üstün yetenekli çocukların eğitime ve yönlendirilmelerine dair iki farklı noktada vurgu yapmaktadır (DPT, 1996). Özellikle ilk madde kapsamında, üstün yetenekli çocukların eğitimi için "Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü" tarafından bilim ve sanat merkezleri uygulamasının yaygınlaştırılması amaçlanmış ve bu çerçevede 1996'da İstanbul'da, 1998'de Bayburt'ta, 2000'de İzmir'de Gardner'ın Çoklu Zeka Kuramı esas alınarak öğrenme modelini uygulayan "Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM)" kurulmuştur (Akarsu, 2001). BİLSEM'lerin kurulması, bu özel çocukların eğitimi için gerekli altyapının oluşturulması ve sadece bu amaca hizmet eden eğitim kurumlarının oluşturulması politikasının bir sonucudur. Bu uygulama,

potansiyeli yüksek olan bu özel çocukların daha küçük yaşlarda tespit edilip eğitim almalarını sağlama potansiyeline sahiptir.

Bu plan döneminde diğer dönemlerden farklı olarak "özel ihtisas komisyonları" toplanmıştır. Bu komisyonlar, kalkınma planlarında belirlenecek hedef ve politikaların alan uzmanları ve yetkin bireyler tarafından tartışılmasını sağlamakta, çözüm önerileri sunmakta ve sonraki kalkınma planlarında yer alacak politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Özel ihtisas komisyonları, üstün yetenekli çocukların eğitimi üzerine daha detaylı tartışmalar yaparak, bu konuda uygulanacak politikaların alt basamaklarını daha belirgin hale getirmiştir. Komisyon raporunda yer alan maddelerden bazıları şunlardır (TBMM, 2012):

“Ülke genelinde üstün yetenek taramalarını psikolojik ölçme araçları ve bilimsel araştırmalarla gerçekleştirmek ve belirlenen üstün yeteneklileri öğrenim süreçleri boyunca bilimsel olarak izlemek amacıyla programlar oluşturmak gerekmektedir.”

“Üstün yetenekli gençleri araştırmaya yönlendirmek, bu gençlere uygun alanlarda yurt içinde ve/veya yurt dışında eğitim almalarını sağlamak ve dünya çapında araştırma yapabilecekleri eğitim ortamları oluşturarak, üstün yetenekli gençlerin bu ortamlarda ve sağlanacak ayrıcalıklı imkanlarla çalışmalarını sağlamak gerekmektedir.”

“Ortaöğretim ve yükseköğretim ders programlarında bilimsel düşünmeyi, eleştirel akıl yürütmeyi ve araştırma yeteneğini geliştirmeye yönelik gerekli değişikliklerin sağlanarak, üstün yeteneklilerin gelişmelerine ve yönelmelerine ortam hazırlanmalıdır. Üstün yeteneklilere uygun programların geliştirilmesi sağlanmalıdır. TÜBA ve TÜBİTAK, sosyal bilimler ile müspet bilimler alanlarında üstün yetenekli ve bilim adamı adayı gençler için yurt içi ve yurt dışı Bütünleştirilmiş Doktora Burs Programları oluşturularak bu gençlerin en üst düzeyde yetişmelerini ve kuracakları araştırma enstitülerinde onların istihdamını, özgür ve bilimsel bir ortamda araştırma yapmalarını sağlayacak biçimde görevlendirilmeli ve donatılmalıdır. Beyin göçünü önleyici programları geliştirmeleri sağlanmalıdır. Bilim adamı, araştırmacı yetiştirme konusunda lisans programları önemli olmakla birlikte, lisansüstü programlar belirleyici olmaktadır. Doktora programlarının üst düzeyde olması, akademik, bilimsel içeriğin uygulanmasının sağlanması ve üstün yeteneklilerin gelişmelerine uygun olması önem taşımaktadır. Belli gelişmiş üniversitemizde kurulacak olan lisansüstü eğitim fakültelerinin programları üstün yeteneklileri kapsayacak içerikte oluşturulabilmelidir.”

Bu komisyon raporları, kalkınma planlarında belirlenen politikaların hayata geçirilmesi için detaylı adımların belirlenmesine, şekillendirilmesine ve çerçevesinin çizilmesine katkı sağlamış, bu nedenle konuyla ilgili yapılacak reformların başarı potansiyelini artırmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Özel ihtisas komisyonu raporlarındaki uzman tartışmaları ve kararlarının, kalkınma planına yansdığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda belirlenen politika kapsamında, özel eğitim alması gereken çocukların normal gelişim gösteren çocuklarla birlikte eğitim göreceği kaynaştırma okulları, tüm öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun mekan, donanım, personel ve program esnekliği ile donatılacak; üstün zekalı ve üstün yetenekli çocuklar için rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin okul öncesi ve ilköğretim çağlarında sağlanmasına öncelik verilecek ve bu çocuklar için uygun eğitim ortamları oluşturulmasına destek sağlanacaktır (DPT, 2001, madde 689). Bu politika çerçevesinde üstün yetenekli çocukların ilköğretim dönemlerinde uygulanacak seçilme sistemlerinden, eğitim alacakları fiziki ortama, kullanılacak programa ve öğretmen seçimine kadar birçok detay kapsamlı bir şekilde planlanmıştır.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

Kalkınma planlarının temelini oluşturan özel ihtisas komisyonu raporlarında üstün yetenekli çocukların eğitimine dair konular ele alınmış olmasına rağmen (TBMM, 2012), bu kalkınma planında üstün yetenekli çocuklarla ilgili herhangi bir politika hedefi belirlenmemiştir.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)

Planda belirtilen "Özel eğitime ihtiyaç duyan engellilerin ve özel yetenekli bireylerin, bütünleştirme eğitimi doğrultusunda uygun ortamlarda eğitim almalarını sağlama" politika hedefi, önceki planlardan önemli ölçüde farklılık göstermemektedir (KB, 2014; madde 148). Ancak, üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik sistemde "bütünleştirme" kavramının kullanılması, verilen eğitimin modern yaklaşımlarla güncellendiğini ve sistemin geliştirildiğini göstermektedir.

Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)

Onbirinci kalkınma planındaki üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik belirlenen politika ve hedefler, ülke kalkınması açısından stratejik bir öneme sahiptir. Üstün yeteneklilere yönelik planda yer alan “Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim hizmetlerinden istifade edebilmeleri için beşeri ve fiziki imkânlar güçlendirilecektir” (Madde 522) politikasına yönelik hedefler, 2019 yılında belirlenen şu maddelerle detaylı bir şekilde vurgulanmıştır (KB, 2019):

“Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin tespiti için il bazlı taramalar gerçekleştirilecek ve ihtiyaç haritaları oluşturulacaktır (Madde 552.1).”

“Özel eğitim hizmetinin yaygınlaşması için mobil platformlar kurulacaktır (Madde 552.2).”

“Öğrenme ortamlarının fiziki altyapısı, öğretim programı ve materyal zenginliği, öz bakım becerileri, bütünleştirme uygulamaları ve rehberlik hizmetlerinin standartları yükseltilecektir (Madde 552.3).”

“Özel yetenekli çocuklar için Eğitim, Bilim ve Değerlendirme Kurulu oluşturulacaktır (Madde 552.4).”

“Üniversitelerle işbirliği yapılarak zekâ ve yetenek testlerinin niteliği geliştirilecek, zekâ ve yetenek tanılama ve izleme merkezleri oluşturulacaktır (Madde 552.5).”

Millî Eğitim Şuralarında Üstün Yetenekli Çocuklar

Millî Eğitim Şurası, eğitim alanında köklü bir kurul olup aynı zamanda MEB’in en üst düzey danışma organıdır. Talim Terbiye Kurulu başkanlığında düzenlenen ve Türk Eğitim Sistemini geliştirmeyi hedefleyen şuralar, bir politika belirleme aracı olarak işlev görmektedir. Millî Eğitim Şuraları, eğitim sistemiyle ilgili politikalar üreten bir kurum olarak gelenekselleşmiştir (Aypay, 2015). Gelenekselleşmiş olmalarına rağmen, öneri niteliğinde olan bu şuraların yaptırım gücü bulunmamaktadır. İlk kez 1939’da gerçekleştirilen Millî Eğitim Şurası, günümüze kadar 19 kez toplanmıştır. Bu şuralarda üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili politikalar da üretilmiştir. Üstün yetenekli çocukların eğitimi konusu ise ilk olarak 4. Millî Eğitim Şurasında ele alınmıştır.

4. Millî Eğitim Şurası (23-31 Ağustos 1949)

4. Millî Eğitim Şurası (23-31 Ağustos 1949) sırasında, üstün yetenekli çocukların bireysel özelliklerine uygun eğitim alacakları okulların açılma ihtiyacı ilk kez tartışılmış, ancak önerilerin şura kararlarına dahil edilmemesi kararı alınmıştır. Bunun yerine, konu ve ilgili önerilerin Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’na iletilmesine karar verilmiştir (TBMM, 2012).

5. Millî Eğitim Şurası (04-14 Şubat 1953)

5. Millî Eğitim Şurası (04-14 Şubat 1953) gündeminde, özel eğitime muhtaç çocuklar için hazırlanan raporun incelenmesi, yetiştirme yurtlarına ait yönetmeliklerin gözden geçirilmesi ve korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki kanunun değiştirilmesi gereken kısımlarının araştırılması bulunmaktadır (MEB, 1953). Bu şurada üstün yetenekli çocuklar konusu, korunmaya muhtaç çocuklar arasında zihinsel yetenekleri normalden ayrılan çocukların sayılması önerisiyle ele alınmıştır (TBMM, 2012). Ayrıca dönemin Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, özel eğitime muhtaç bu çocuklar için yeni okullar açılacağını ifade etmiştir (MEB, 1953).

6. Millî Eğitim Şurası (18-23 Mart 1957)

6. Millî Eğitim Şurası (18-23 Mart 1957) sırasında, güzel sanatlarda üstün yetenekli olan çocukların devlet tarafından yetiştirilmesi konusu ele alınmış, bu öneri sadece güzel sanatlarla sınırlı olmamak üzere diğer alanlarda da üstün yetenekli çocukların bu kapsama alınması teklif edilmiştir (TBMM, 2012). Ancak bu öneriye dair herhangi bir karar alınmamıştır (MEB, 1957).

7. Millî Eğitim Şurası (5-15 Şubat 1962)

7. Millî Eğitim Şurası (5-15 Şubat 1962) sırasında, istidat ve kabiliyet vurgusu diğer şuralara göre daha yoğun bir şekilde yapılmıştır. Bu vurgunun, küresel etkilerden kaynaklı olarak, Rusya’nın uzaya uydu göndermesi ve 1960 sonrasındaki eğitimdeki gelişmelerin etkisiyle gerçekleştiği düşünülmektedir. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu, geri kalmış ülkelerin eğitimi sadece ilim ve endüstri alanında üstün yetenekli insan gücüne odaklandıklarını gerektiğini vurgulamış ve bu çocukların potansiyellerini en üst düzeyde gerçekleştirmeleri için önlemler alınması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca, maddî durumu zayıf olan bu çocuklar için burs sağlanacağını ve istidat ve kabiliyet tespit yöntemlerinin geliştirilmesi için üniversitelerle işbirliği yapılacağını belirtmiştir. Bu dönemde üstün yetenekli çocuklar için Ankara Fen Lisesi’nin (1964) açılması da bu şura dönemine denk gelmektedir.

9. Millî Eğitim Şurası (24 Haziran-04 Temmuz 1974)

9. Millî Eğitim Şurası (24 Haziran-04 Temmuz 1974) sırasında, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine dayalı olarak gelişmeleri ve eğitilmeleri esas alınarak bireysel farklılıklara önem verilmesi kararı alınmıştır. Ancak bu kararın, üstün yetenekli çocukların eğitimi ve gelişimiyle doğrudan ilişkili bir politika belirlenmediği düşünülmektedir.

11. Millî Eğitim Şûrası (08-11 Haziran 1982)

11. Millî Eğitim Şûrası (08-11 Haziran 1982) sırasında, eğitimde yer alması gereken uzmanlık alanları belirlenmiş ve üstün yetenekli çocukların eğitimi "özel eğitim" alanı altında bir dal olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede, özel eğitim uzmanı olabilmek için lisans eğitiminin yeterli olmadığı, yüksek lisans mezuniyetinin şart olduğu kararı alınmıştır. Lisans mezunları, özel eğitim uzman yardımcısı olarak görev yapacaklardır.

12. Millî Eğitim Şûrası (18-22 Haziran 1988)

12. Millî Eğitim Şûrası (18-22 Haziran 1988) sırasında, ilköğretim düzeyindeki üstün yetenekli çocuklar için "özel ilim lisesi" açılması kararı alınmıştır. Ayrıca, ortaöğretimdeki üstün yetenekli çocuklar için Fen Liseleri'nde özel programların uygulanması, bu liselerin öğretmen, donatım ve alt yapı imkânlarının tamamlanmadan yeni bir Fen Lisesi açılmaması kararı da alınmıştır (MEB, 1988).

15. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996)

15. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996) döneminde alınan kararlar arasında, yurtdışında eğitim gören nitelikli insan gücünün ülkeye çekilmesi ve beyin göçünün önlenmesi amacıyla gerekli teşvik önlemlerinin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kararın, daha önce üstün yetenekli çocukları burslu olarak yurtdışına gönderen yasalarla uyumlu bir şekilde, bu çocukların ülkeye dönüşünü teşvik etmek amacıyla alındığı düşünülmektedir.

17. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 2006)

17. Millî Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 2006), üstün yetenekli çocukların eğitimine dair konuların en geniş kapsamlı tartışıldığı ve eğitim politikalarının belirlendiği bir şura olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde, üstün yetenekli çocukların eğitimi konusunda belirlenen politikaların yetersiz olduğu, dünya standartlarına ulaşamadığı ve bu çocukların ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınması açısından stratejik bir öneme sahip olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle, konu geniş bir perspektifle ele alınarak çeşitli politika önerileri ortaya konmuştur. Millî Eğitim Şûrası'nda üstün yetenekli çocuklarla ilgili alınan bazı kararlar şunlardır (MEB, 2006):

"Üstün zekâlı çocukların eğitimi ve istihdamı konularında politikalar oluşturulmalıdır (Madde, 17)."

"Üstün zekâlı çocukların eğitimleri, üniversitelerce açılacak sertifika programlarını bitiren öğretmenlerce yapılmalıdır (Madde, 18)."

"Bilim ve sanat merkezlerinde öğrencilerce yapılan etkinlik ve projeler, okul/kurumlarında kredilendirilmelidir (Madde, 19)."

"Anadolu güzel sanatlar lisesi ve spor lisesi vb. ortaöğretim kurumlarına öğrenci alımı, yetenek ağırlıklı iki kademeli sınavla yapılmalıdır (Madde, 20)."

"Üstün zekâlı öğrencilerin eğitimi için madalyon okullar, cazibe merkezi olacak araştırma birimleri vb. kurumlar açılmalı, bu kurumlara gidecek öğrencilerin aileleri maddi olarak desteklenmelidir (Madde 21)."

"İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarının 6-12. sınıfları arasında öğrenci odaklı sınıf sisteminden disiplin (ders) odaklı sınıf sistemine geçilmeli ve üstün zekâlı çocukların kendi hızlarında ilerlemelerine fırsat sağlanmalıdır (Madde 22)."

"Özel yeteneğe sahip engelli öğrencilerin üst öğrenim kurumlarına girişleri ile ilgili engelleyici hükümler kaldırılmalıdır (Madde 23)."

"Bilim ve sanat merkezlerine öğretmen seçiminde fen lisesi ve Anadolu lisesindeki öğretmen seçimine benzer kriterler getirilmelidir (Madde 24)."

"TÜBİTAK, Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerin iş birliği ile üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda yaz-kış kampları, bilim danışmanlığı vb. etkinliklerin düzenlenmesinde iş birliği yapılmalıdır (Madde 25)."

"Rehber öğretmen ve özel eğitim öğretmenliğine alan dışından öğretmen atamaları yapılmamalıdır (Madde 28)."

"Özel eğitim kurumlarındaki sınıf öğretmeni açığı, bu kurumlarda görev alacak öğretmenlerin tezsiz yüksek lisans programları ile görev öncesinde yetiştirilerek kapatılmalıdır (Madde 29)."

"Sınıf öğretmenlerine özel eğitim formasyonu verilmelidir (Madde 32)."

"Bütünleştirilmiş özel eğitim uygulamalarına geçebilmek için hizmet öncesi eğitim veren yükseköğretim programlarına özel eğitim dersi konulmalıdır (madde 33)."

Üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili çeşitli konularda belirlenen eğitim politikaları, 15. Millî Eğitim Şurası'ndan itibaren hayata geçirilmiş ve özellikle önemli bir rol oynayan bilim sanat merkezlerinin öğretmen seçimi konusu, 17. Millî Eğitim Şurası'nda ele alınarak politika çerçevesinde yeniliklere yol açmıştır. Ancak, Çitil'e göre (2018), 17. Millî Eğitim Şurasında alınan kararlar, ne kadar yenilik getirirse de, üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili birçok kararın uygulamaya geçirilemediği görülmektedir.

18. Millî Eğitim Şûrası (1-5 Kasım 2010)

18. Millî Eğitim Şurası'nda üstün yetenekli çocuklarla ilgili alınan kararlar aşağıdaki gibidir (MEB, 2010):

"Bilim ve sanat merkezlerine atanacak öğretmenlerle, özel eğitim gerektiren öğrencilerin yetiştirilmesinde görev alacak öğretmenler, özel eğitim ve üstün zekâlılar stratejileri konusunda yeterli düzeyde eğitimden geçirilmeli ve bu eğitim, eğitim bilimleri ile özel eğitim bölümü öğretim elemanları tarafından verilmelidir."

"Bilim ve sanat merkezleri, ortaöğretim düzeyinde de yaygınlaştırılmalı, bilimin yanında sanatta da üstün yetenekli öğrencilere hitap edecek şekilde düzenlenmeli, bu okullara özgü tip projeli binalar yapılmalı, araştırma ve bilimsel proje çalışmalarının yapılacağı eğitim ortamları ve donanımları üst düzeye getirilmelidir."

"Üstün yetenekli ve/veya üstün zekâlı çocuklarımızın yetenek ve istidatlarına göre programlanmış ve planlanmış özel eğitim okulları açılmalıdır."

"Rehberlik ve tanılama hizmetlerinde özel önem arz eden üstün yetenekli ve/veya üstün zekâlı çocukların tespitine yönelik geçerli ve güvenilir tanılama araçları geliştirilmelidir."

Bu şurada alınan kararlardan biri, üstün yetenekli çocukların tespitine yönelik bir tanılama aracının geliştirilmesi politikasıdır. Bu politika doğrultusunda Prof. Dr. Uğur Sak ve ekibi tarafından "Anadolu Sak Zeka Ölçeği (ASIS)" oluşturulmuştur. Shaughnessy'e göre (2020), Türkiye'de ilk zeka ölçeği 1915'te Alaattin Govsa'nın Binet ölçeği'nin 1911 versiyonunu Türkçe'ye çevirmesiyle kullanılmaya başlamış, o zamandan 2014'e kadar çeşitli çeviri zeka testleri kullanılmış, bu tarihten itibaren de geliştirilen yerel zeka testi olan ASIS kullanılmaya başlamıştır. Türkiye için, yıllarca yurt dışından uyarlama ölçeklerle çalışan üstün yetenekli çocukların tespiti açısından bu, önemli bir gelişmedir. Bu gelişmeyle birlikte 18. Eğitim Şurası'nda, üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili en fazla vurgulanan kararın BİLSEM'e yönelik uygulamalara odaklandığı görülmektedir. Ancak, bu dönemde alınan diğer kararlar incelendiğinde, kararların gerçekleşmesine yönelik herhangi bir eylemselliğe rastlanamamıştır.

19. Millî Eğitim Şurası (2-6 Aralık 2014)

19. Millî Eğitim Şurası'nda üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili herhangi bir karar alınmamıştır.

20. Millî Eğitim Şurası (1-3 Aralık 2021)

20. Millî Eğitim Şurası'nda özel eğitime ihtiyacı olan ve üstün yetenekli öğrencilerin öğrenme ortamlarının evrensel ilkelere göre tasarlanması ve zenginleştirilmesi konuşulmuş, bu konuda da süreçte 7 bölgedeki okullara 7 ayrı turla eğitim materyali gönderilmiştir (MEB 2021, Bunun yanı sıra öğretmenleri bu öğrenciler için daha yetkin hale gelmeleri amacıyla mesleki eğitimlere tabi tutulması tavsiye kararı verilmiştir.

Diğer Politika Belgelerinde Üstün Yetenekli Çocuklar

Üstün yetenekli çocukların eğitim politikalarını belirleme yetkisi olan DPT, KB ve MEB'in kalkınma planları ve şuralarının yanı sıra, Türkiye'de üstün yetenekli çocukların eğitim politikalarını etkileyen üç farklı çalışma daha bulunmaktadır (Şahin, 2020). Bu çalışmalar arasında, (i) Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu Raporu, (ii) MEB tarafından hazırlanan Stratejik Eylem Planı ve (iii) Vizyon 2023 Belgesi yer almaktadır.

TBMM Araştırma Komisyonu Raporu

İstanbul Milletvekili Halide İncekara ve 27 milletvekilinin teklifi üzerine yapılan meclis araştırması sonucunda hazırlanan rapor, üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimiyle ilgili sorunların tespiti ve ülkenin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamlarının sağlanması amacını taşımaktadır (TBMM, 2012). Raporda, üstün yetenekli çocukların ülkenin en önemli zenginlik kaynağı olduğu vurgulanmış ve bu

çocukların yetenek ve kabiliyetlerine uygun bir eğitim almalarının, ülke menfaatleri doğrultusunda önemli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, bu çocuklara yönelik etkin bir eğitim sisteminin oluşturulmaması durumunda, bu alanda politikalarını önceden geliştirmiş ülkelerin bu çocukları kendi ülkelerine çekebilecekleri belirtilmiştir. Üstün yetenekli çocukların eğitimi, eğitim-devlet ilişkisinde stratejik ve fonksiyonel bir konuma sahiptir ve ülkenin bekasını sağlama açısından değerli bir rezervi temsil etmektedir. Bu nedenle, üstün yetenekli çocukların eğitimi ile ilgili konuların detaylı bir şekilde ele alınması, ülkenin %2'sini oluşturan bu çocukların eğitim aldığı BİLSEM'lerin teşkilatlanması, kurumsallaşması, programlarının düzenlenmesi ve geliştirilmesi, ayrıca ileriye dönük politikaların belirlenmesi amacıyla yapılan kapsamlı bir çalışmadır.

MEB 2013-2017 Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Eylem Planı

Stratejik Eylem Planı'nda (MEB, 2013), üstün yetenekli çocukların fen, matematik, spor ve sanat alanlarındaki bireysel yeteneklerini geliştirmeleri için fırsat sağlamak, Türkiye dahil birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin kalkınma hedefleri arasında yer almaktadır. MEB tarafından belirlenen stratejik eylem planında, üstün yetenekli çocukların eğitimine odaklanan üç stratejik amaç ve bu amaçlara yönelik hedefler belirlenmiştir. Bu amaçlardan biri "eğitim modelleri ile ilgili stratejik amaçlar/hedefler"dir. Bu stratejik hedefler arasında, üstün yetenekli bireylerin tanınmasında ulusal standart ölçme araçlarının geliştirilmesi, okul öncesi dönemden yükseköğretim dönemine kadar bu çocukların keşfedilmesi için uygun eğitim ortamlarının sağlanması, tanılandıktan sonra yeteneklerini destekleyecek ve geliştirecek düzeyde eğitim fırsatlarının sunulması gibi hedefler bulunmaktadır. Ayrıca, BİLSEM'lerde sunulan eğitime alternatif eğitim ortamlarının oluşturulması da belirlenen hedefler arasında yer almaktadır.

Eylem planındaki ikinci strateji "insan kaynakları ile ilgili stratejik amaçlar/hedefler"dir. Bu bölümde, üstün yetenekli bireylerin eğitimi konusunda aile, öğretmen, yönetici vb. tüm paydaşların bu alandaki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda belirlenen hedeflerden biri, üstün yetenekli bireylerin eğitimi ile ilgili üniversitelerle işbirliği yapmaktır. Bu çerçevede, tezli/tezsiz yüksek lisans programlarına katılımın sağlanması, yurt dışına öğretmen/akademisyen gönderilmesi, akademisyen desteği, üstün yetenekli çocuklara yönelik oluşturulan programlar belirlenen göstergeler arasındadır.

Eylem planındaki üçüncü strateji "yaygınlaştırılabilirlik ve sürdürülebilirlik" ile ilgilidir. Bu strateji bağlamında, üstün yetenekli bireylere yönelik belirlenen eğitim politikalarını ve uygulamalarını yaygınlaştırmak, sürekli hale getirmek amaçlanmaktadır. Üstün yetenekli bireylerin eğitiminde niteliği artırmak ve bir standart yakalamak, eğitimlerinin teknolojik ortamlarla zenginleştirilmesini sağlamak ve bu alanda standartlar oluşturmak, toplumsal farkındalığı artırmak, yeni eğitim-öğretim modelleri geliştirmek, üniversitelerle işbirliği içinde bu çocukların araştırma-geliştirme faaliyetlerini yürütmek hedefler arasındadır. Ayrıca, üstün yetenekli çocukların sadece eğitim almaları değil, eğitim hayatlarından sonra da hayat boyu izlenmeleri hedefler arasındadır.

Eylem planı, bu stratejilere yönelik amaç ve hedeflerden oluşmaktadır. Dahası, Türkiye'de uygulanması planlanan eğitim modelleri bölümü ile sonlanan planda, okul öncesinden yükseköğretime kadar bu çocukların aldığı eğitimin mevcut durumu ortaya konmuş, gelecek süreçte alternatif modellerin ne olabileceği konusunda önerilerde bulunulmuştur. Bu eylem planında üstün yetenekli çocukların eğitimi her kademe için vurgulanan, belirli standartlara sahip yaygınlaşmış bir eğitim modeli olarak BİLSEM uygulaması ön plana çıkmaktadır.

Vizyon 2023 Belgesinde Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi

2018 yılında MEB tarafından yayınlanan "Vizyon 2023" adlı politika belgesi, 18 temel alandan oluşmakta olup, bu alanlardan biri de üstün yetenekli öğrencilere yönelik ele alınan "özel yetenek" bölümüdür. Bu özel yetenek bölümünde üç ana hedef belirlenmiştir. İlk hedef, "Özel yetenekli öğrencilere yönelik kurumsal yapı ve süreçlerin iyileştirilmesi"dir. Bu bağlamda, özel yetenekli bireylerin eğitimi için yeni bir mevzuatın hazırlanması, üstün yetenekli çocuklar için lisansüstü düzeyde öğretmen eğitiminin sağlanması ve bu çocuklar için bir "Eğitim, Bilim ve Değerlendirme Kurulu"nun oluşturulması hedeflenmiştir. Ancak bu kurulun işlevi, içeriği vb. konular henüz detaylandırılmamıştır.

Diğer bir hedef ise "Özel yetenekli öğrencilere yönelik tanılama ve değerlendirme araçlarının daha ileri seviyeye taşınması"dır. Bu hedef doğrultusunda Türkiye'ye özgü zeka testlerinin geliştirilmesi, bu araçların çeşitlendirilmesi, yurt dışında geliştirilen testlerin ise kültürel uyum ve standartizasyonunun sağlanması, MEB ve üniversiteler işbirliği ile "Zeka ve Yetenek Tanılama, İzleme Merkezleri"nin oluşturulması planlanmaktadır. Bir diğer hedef ise "Özel yetenekli öğrencilere yönelik öğrenme ortamları, ders yapıları ve materyallerinin geliştirilmesi"dir. Bu hedef doğrultusunda şu eylemler planlanmıştır (MEB, 2018):

"Özel yetenekli bireylerin eğitimi için örgün ve yaygın eğitimi kapsayan müfredat çalışmaları başlatılacaktır."

"Öğretim kademelerinde özel yetenekli bireylere yönelik seçmeli ders stratejisi geliştirilecektir."

"Çocukların öğretim etkinliklerinde ortaya koydukları özel yetenek özelliği taşıyan ürünlerini, kanıta dayalı olarak belirlemede öğretmenler için destek birimi oluşturulacaktır."

"Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM) yeniden yapılandırılarak tüm okullardaki tasarım-beceri atölyeleriyle ilişkilendirilecektir."

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik politikaların ve uygulamaların yer aldığı politika belgelerinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik politika belgelerinin (Bilgiç, 2017; Çitil, 2018; Durmuş, 2018; Şahin, 2020) ve çeşitli eğitim uygulamalarının (Kılıç, 2018; Özmen ve Kömürlü, 2013) ele alındığı çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu araştırmalarda da üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik politika ve uygulamalar tartışılmış ve bu politika belgelerinin üstün yetenekli çocukların eğitimine ne ölçüde yansıtıldığı değerlendirilmiştir. Ancak süreçte üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik güncel politika belgeleri çıkmış, bunlar Kalkınma ve Milli Eğitim Şura belgelerine ek olarak ülkenin eylem ve stratejik belgelerinde yer alan hedefleri de kapsamaktadır. Bu çalışma da, üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik daha kapsamlı bir çerçeve sağlayarak mevcut çalışmalarda yer almayan politika belge ve eylem planlarında yer alan hususlara da dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye’de üstün yetenekli çocukların eğitimine verilen önem, Cumhuriyet döneminden itibaren kalkınma planları, milli eğitim şuraları ve diğer politika belgelerinde görülmektedir. Bu politika belgelerinde uzun bir zaman konu ile ilgili herhangi bir politika üretilmediği aşikardır. Fakat süreç içerisinde konu ülke için stratejik bir hal almış, bu kapsamda da birçok yenilik hedeflenmiştir. Hedeflenenler arasında en çok uygulamaya dönük çalışmaların yapıldığı model ise BİLSEM’dir. Üstün yetenekli çocukların eğitimi için BİLSEM’ler ülke geneline yaygınlaştırılmış, yapısının güçlendirilmesi amacıyla eğitim politikaları üretilmeye başlanmıştır.

Türkiye’de üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik politikalar, Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları ve diğer politika belgeleri üzerinden şekillenmiştir. Ancak, bu politikaların uygulamada yetersiz kaldığı ve özellikle üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik kararların çoğunlukla hayata geçirilemediği belirtilmektedir (Çitil, 2018). Öğretmen seçimi konusunda alınan kararlar ve bilim sanat merkezlerinin önemi vurgulanmış, ancak bu kararların büyük bir kısmının uygulamaya geçirilmediği görülmektedir. Bilim sanat merkezlerinin öğrenci seçimi için geliştirilen Anadolu Sak Zeka Ölçeği’nin önemli bir adım olduğu ifade edilse de, hala geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Üstün yetenekli çocukların eğitiminde BİLSEM’lerin dönüşümüne yönelik kararlar öne çıksada bu kararlar ile ilgili eylemler gözlemlenmemiştir.

Politika belgelerinden “Kalkınma Planları”na bütünsel bir tabloda bakılacak olursa, kalkınma planları ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarını tespit ederek iyileştirme ve geliştirme politikalarını ortaya koymakla kalmayıp, geleceğe dair bir projeksiyon sunarak ülkenin kalkınma, toplumsal gelişme ve ekonomik büyüme potansiyelini önemli ölçüde yansıtmaktadır. Planlarda, ilk plan dönemlerinden itibaren üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik politika ve hedeflere rastlanmasına rağmen, bu politikaların uzun yıllar boyunca benzer bir döngü içinde tekrarlandığı gözlemlenmektedir. Ancak, 2000’li yıllardan itibaren bu döngü bozulmuş, planda belirlenen politikalar doğrultusunda sistemi geliştirecek yenilikler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye’deki kalkınma planlarının ana odakları ise üstün yetenekli çocukların eğitimine erişimlerini artırmak, eğitim kalitesini yükseltmek ve potansiyellerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu politikaların kapsamı, üstün yetenekli çocukların tespitinden, eğitim ortamlarının iyileştirilmesine, öğretmenlerin niteliklerinin artırılmasına kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir. Yaklaşımlar, zamanla evrilen ihtiyaçlara ve uluslararası standartlara uyum sağlamak üzere çeşitlenmektedir. Başarı düzeyi, belirlenen hedeflere ulaşma ve politikaların etkin bir şekilde uygulanması ile ölçülmektedir. Bu analiz, Türkiye’nin üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik politika ve uygulamalarının, yine de kalkınma planlarının zaman içindeki evrimine paralel olarak geliştiği ve bu alandaki gereksinimleri karşılamak için sürekli olarak iyileştirildiğini göstermektedir.

Politika belgelerinden Milli Eğitim Şuralarının ise uzun yıllara dayanan geleneği, eğitim politikalarını belirlemede etkili olduğu halde, bu kararların sıklıkla uygulamaya geçirilmediği ve yaptırım gücünün zayıf olduğu konusunda eleştirilere neden olmuştur (Akay, 2010; Aybek, 2020; Çoruk, 2019; Eriş, 2006; Tofur, Aypay ve Yücel, 2016). Üstün yetenekli çocukların eğitimine yönelik politikaların zaman içinde gelişim gösterdiği, ancak bu politikaların sistematik ve etkili bir biçimde oluşturulmadığı, ayrıca belirlenen politikalara yönelik reformların yetersiz olduğu düşünülmektedir (Cevher Kılıç, 2015; Çitil, 2018).

Ancak, üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili alınan politika ve kararları incelediğimizde, bu kararların çoğunlukla bilim sanat merkezlerine odaklandığı, BİLSEM'lerin öğrenci tanılması, öğretmen seçimi, araştırma ve bilimsel projeler için eğitim ortamlarının ve donanımlarının güçlendirilmesi gibi konularda uygulandığı anlaşılmaktadır. Milli Eğitim Şurasının ana odakları ise genellikle üstün yetenekli çocukların eğitime ilişkin politikaların belirlenmesi, özel eğitim okullarının açılması, öğretmenlerin eğitimi, tanılama araçlarının geliştirilmesi gibi konuları içermiştir. Ancak, bu politikaların kapsamı zaman içinde genişlemiş ve derinleşmiştir. Örneğin, 17. Milli Eğitim Şurası'nda üstün yetenekli çocukların eğitime yönelik çok çeşitli politika önerileri sunulmuş ve bu konuda daha geniş kapsamlı yaklaşımlar benimsenmiştir. Ancak, şuralarda alınan kararların başarı düzeyi konusunda çeşitli eleştiriler bulunmaktadır. Bazı kararların uygulamaya geçirilememesi veya yeterince etkili olmaması gibi faktörler, politikaların başarı düzeyini etkilemektedir. Bu nedenle, şuraların üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili politika oluşturma sürecinin, belirli başarımlar sağlamasına rağmen, bazı alanlarda geliştirilmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir.

Üstün yetenekli çocukların eğitime yönelik politika belgeleri arasında DPT, KB ve MEB'in yanı sıra TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, Stratejik Eylem Planı ve Vizyon 2023 Belgesi de bulunmaktadır (Şahin, 2020). TBMM'nin 2012'de üstün yetenekli çocukların eğitimi üzerine önerdiği araştırma sonucunda, bu çocukların ülkenin önemli bir zenginlik kaynağı olduğu vurgulanmış ve etkin bir eğitim sisteminin oluşturulmaması durumunda diğer ülkeler tarafından bu potansiyelin ele geçirilebileceği uyarısı yapılmıştır. MEB'in 2013'te yayınladığı eylem planında, üstün yetenekli çocukların eğitime yönelik stratejik amaçlar belirlenmiş ve bu doğrultuda öğretmen eğitimi, tanılama araçlarının geliştirilmesi ve öğrenme ortamlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. 2018 tarihli "Vizyon 2023" belgesinde ise, üstün yetenekli çocuklara yönelik kurumsal yapı, tanılama araçları ve öğrenme ortamları ile ilgili hedefler belirlenmiştir. Bu belgelerde özellikle BİLSEM'lerin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesine vurgu yapılmıştır, ancak uygulamada hala eksikleri olan ve iyileştirilmeye ihtiyaç duyulan hususlar da bulunmaktadır.

Kaynakça

- Akarsu, F. (2001). *Üstün yetenekli çocuklar: Aileleri ve sorunları*. Ankara: Eduser Yayınları.
- Akay, M. (2010). *Milli eğitim şuraları karar metinlerinin seçilmiş kavramlar açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Armstrong, C. (2021). Key methods used in qualitative document analysis. OSF Preprints, 1-9.
- Aybek, 2020. *Ziya Selçuk eğitim şurasını toplamamalıdır*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/sahin-aybek/ziya-selcuk-egitim-surasini-toplamamalidir-1722893>
- Aypay, A. (2015). *Eğitim politikası (2. Baskı)*. Pegem Akademi.
- Bilgiç, N. (2017). Üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin eğitimi politikalarına yönelik nitel bir çalışma. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cevher Kılıç, V. (2015). Türkiye'de üstün ve özel yetenekli çocuklara yönelik bir eğitim politikası oluşturulmaması sorunu üzerine bir değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 4(12), 145-154.
- Cronin, P., Ryan, F., & Coughlan, M. (2008). Undertaking a literature review: A step-by-step approach. *British Journal of Nursing*, 17(1), 38-43.
- Çitil, M. (2018). Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi politikalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47 (Özel Sayı 1), 143-172.
- Çoruk, A. (2019). Planlı kalkınma dönemindeki Milli Eğitim Şûra kararlarının kalkınma planlarındaki eğitime ilişkin hedefler çerçevesinde değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(4), 297-318.
- DPT, (1963). *Birinci beş yıllık kalkınma planı (1963 - 1967)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Birinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1963-1967%E2%80%8B.pdf>
- DPT, (1968). *İkinci beş yıllık kalkınma planı (1968 - 1972)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C4%B0kinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1968-1972%E2%80%8B.pdf>
- DPT, (1973). *Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973 - 1977)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1973-1977%E2%80%8B.pdf>
- DPT, (1979). *Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1979 - 1983)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1979-1983%E2%80%8B.pdf>

- DPT, (1985). *Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985 - 1989)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf>
- DPT, (1990). *Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990 - 1994)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Alt%C4%B1nc%C4%B1-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1990-1994%E2%80%8B.pdf>
- DPT, (1996). *Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996 - 2000)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf>
- DPT, (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2001-2005.pdf>
- DPT, (2007). *Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı (2007-2012)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf>
- Durmuş, A. (2018). Millî eğitim şûraları ve öğretim programlarında özel yetenekli çocukların eğitimi. *Millî Eğitim Dergisi*, 47(1), 445-448.
- Eriş, S. (2006). *1961–1987 yıllarında gerçekleştirilen Millî Eğitim Şûraları ve alınan kararların uygulamaları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Fischer C. (2006) *Research Methods for Psychologists: Introduction through Empirical Studies*. USA, Elsevier Inc.
- KB, (2014). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>
- KB, (2019). *Onbirinci kalkınma planı (2019-2023)*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>
- Kılıç, V. C. (2018). Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitiminde ülke politikaları ve eğitim uygulamaları. *Türk Kültürü Dergisi*, 1, 135-143.
- Li, S., & Wang, H. (2018). Traditional literature review and research synthesis. *The Palgrave handbook of applied linguistics research methodology*, 123-144.
- MEB, (1949). *IV. Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164715_4_sura.pdf
- MEB, (1953). *V. Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164807_5_sura.pdf
- MEB, (1957). *VI. Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164847_6_sura.pdf
- MEB, (1962). *Yedinci Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_01/28122537_sura_7.pdf
- MEB, (1974). *IX Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9_sura.pdf
- MEB, (1982). *XI Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165200_11_sura.pdf
- MEB, (1988). *XII Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf
- MEB, (1996). *XV. Millî Eğitim Şurası*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf
- MEB, (2006a). *Onyedinci Millî Eğitim Şurası kararları*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf
- MEB, (2006b). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Millî Eğitim.
- MEB, (2010). *18. Millî Eğitim Şurası kararları*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf
- MEB, (2012). *Üstün yeteneklilerin eğitimi alanında uluslararası politika ve uygulamaların incelenmesi raporu*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_02/12114109_stnyeteneklerineitimi.pdf adresinden erişilmiştir.

- MEB, (2013). *MEB 2013-2017 Özel Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Eylem Planı*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/25043741_zelyeteneklibireylerstratejiyeuygulamaplan20132017.pdf
- MEB, (2014). 19. Millî Eğitim Şurası kararları. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf
- MEB, (2018). 2023 Eğitim Vizyonu. http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- MEB (2021). 20. Millî Eğitim Şurası Kararları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/08163100_20_sura.pdf
- MEB (2022). 20. Millî Eğitim Şurası, Yüz Yüze Eğitime Dönüşte 180 Gün. https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_02/20144118_Yuzuze_Egitime_Donust_e_180_Gun-sayfalar-104-113_1.pdf
- Özdemir, V. (2014). Türkiye’de planlı kalkınma deneyimleri. *Marmara Üniversitesi*, 1-27. https://dumludag.files.wordpress.com/2013/09/ozdemir_planlama.pdf
- Özmen, F., & Kömürlü, F. (2013). Türkiye’de üstün zekâli ve yetenekli öğrencilerin eğitimine ilişkin politika ve uygulamalar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 35-56.
- Rozas, L. W., & Klein, W. C. (2010). The value and purpose of the traditional qualitative literature review. *Journal of evidence-based social work*, 7(5), 387-399.
- Sak, U., Ayas, M. B., Sezerel, B. B., Öpengin, E., Özdemir, N. N., & Gürbüz, S. D. (2015). Gifted and talented education in Turkey: Critics and prospects/Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitiminin eleştirel bir değerlendirmesi. *Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi*, 5(2), 110.
- Shaughnessy, M. F. (2020). An interview with Ugur Sak: Intelligence testing in Turkey. *North American Journal of Psychology* 22 (2), 167-172.
- Şahin, F. (2020). Türkiye’de özel yeteneklilerin eğitimi: Politika belgeleri ve yasalar bağlamında bir tartışma. *Yeni Türkiye*, 115, 63-76.
- TBMM, (2012). *Üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkemizin gelişimine katkı sağlayacak etkin istibdamlarının sağlanması amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu, Kasım*. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/129>
- Tofur, S., Aypay, A., & Yücel, C. (2016). 1980 - 2014 Türk Millî Eğitim Şura kararları ile Tebliğler Dergisi Fihristlerinin karşılaştırmalı değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 41(186), 253-274.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Studies on the education of gifted children gained momentum in Turkey in the 1960s, in parallel with developments around the world. During this period, the government held discussions on various platforms and took political decisions to focus on the education of gifted children (Cevher Kılıç, 2015; Sak et al., 2015; TBMM, 2012). The political decisions and targets set by the state in this field are frequently encountered in the development plans prepared by the State Planning Organization and the reports of the 'National Education Council', the policy advisory body of the Ministry of National Education. The education of gifted children is seen as a potential value in the scientific, technological, economic and similar strategic issues of the state, therefore, how it develops and how it evolves in the process is described in various policy documents (for example, the Grand National Assembly of Turkey Research Commission Report, the "Strategic Action Plan for gifted children", 2023 Vision Document) and examined in detail. In this research, policy documents that focus on the education of gifted children and direct their future will be analyzed in detail, and it will be discussed how the education of these children, who have cognitive reserves, has evolved and whether it is sufficient.

Method

This study, which aims to examine the policies and practices regarding the education of gifted children, was designed with a traditional literature review, which is one of the qualitative research methods. Based on this method, in this study, the evolutionary process of policy documents for the education of gifted children over the years has been examined, tried to be understood, analyzed, and discussed in the context of the subject.

Discussion and Conclusion

The importance given to the education of gifted children in Turkey can be seen in development plans, national education councils, and other policy documents since the Republic period. It is obvious that no policy on the subject was produced in these policy documents for a long time. However, during the process, the issue became strategic for the country, and many innovations were targeted in this context. Among the targeted ones, the model in which the most practical studies are carried out is BİLSEM. BİLSEMs for the education of gifted children have been expanded throughout the country, and educational policies have begun to be produced in order to strengthen their structure.

If we look at the 'Development Plans', one of the policy documents, in a holistic picture, development plans not only identify the country's social and economic problems and put forward improvement and development policies but also significantly reflect the progress, social development and economic growth potential of the country by presenting a projection for the future. Although policies and targets for the education of gifted children have been found in the plans since the first plan periods, it is observed that these policies have been repeated in a similar cycle for many years. However, since the 2000s, this cycle has been disrupted, and efforts have been made to implement innovations that will improve the system in line with the policies determined in the plan.

Although the long-standing tradition of National Education Councils, one of the policy documents, is effective in determining education policies, it has led to criticism that, according to various sources, these decisions are not frequently implemented and their sanction power is weak (Akay, 2010; Aybek, 2020; Çoruk, 2019; Eriş, 2006; Tofur, Aypay and Yücel, 2016). It is thought that policies for the education of gifted children have improved over time, but these policies have not been created systematically and effectively, and reforms regarding the determined policies are insufficient (Cevher Kılıç, 2015; Çitil, 2018).

Policy documents for the education of gifted children include the State Planning Organization, Ministry of Development, and Ministry of National Education, as well as the Turkish Grand National Assembly Research Commission Report, Strategic Action Plan, and Vision 2023 Document (Şahin, 2020). As a result of the research proposed by the Turkish Grand National Assembly on the education of gifted children in 2012, it was emphasized that these children are an important source of wealth for the country and a warning was made that this potential could be seized by other countries if an effective education system is not established.

Etik Onay

Araştırmayı onaylayan kurumsal veya ulusal araştırma etik kurulu/inceleme kuruluna ihtiyaç duyulmamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırma yazarın doktora tezinden üretilmiştir. Doktora tez sürecine rehberlik eden değerli danışmanım Prof. Dr. Murat Özdemir'e teşekkür ederim.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir kişi veya kurumla finansal ya da kişisel bir çıkar çatışması yoktur.